

Opettajan
opas

Tunnista ja selätä disinformaatio

Tässä asiakirjassa esitetyt mielipiteet ei voida pitää Euroopan komission virallisena kantana.

Luxemburg: Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2024

© Euroopan unioni, 2024

Komission soveltamasta asiakirjojen uudelleenkäyttöpolitiikasta säädetään 12. joulukuuta 2011 annetussa päätöksessä 2011/833/EU komission asiakirjojen uudelleenkäytöstä (EUVL L 330, 14.12.2011, s. 39, ELI: <http://data.europa.eu/eli/dec/2011/833/oj>).

Jollei toisin mainita, tämän asiakirjan uudelleenkäyttö on sallittua Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) -lisenssin mukaisesti (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Tämä tarkoittaa sitä, että uudelleenkäyttö on sallittua, kunhan lähde mainitaan asianmukaisesti ja mahdollisesti tehdyt muutokset ilmoitetaan.

Sellaisten aineiston osien käyttö tai jäljentäminen, jotka eivät ole Euroopan unionin omaisuutta, saattaa edellyttää lupaa suoraan asianomaisilta oikeudenhaltijoilta.

Kuvitukset: suunnitellut - Freepik.com

PDF ISBN 978-92-68-14027-7 doi:10.2775/31071 NA-03-24-059-FI-N

SISÄLTÖ

1. Johdanto.....	4
2. Huomautuksia esityksestä.....	8
3. Esimerkkitapaukset.....	14
Esimerkki 1: ”Q:n” kasvava vaikutusvalta.....	15
Esimerkki 2: Ole tarkkana! Terveystuotteiden otsikot voivat olla harhaanjohtavia.....	16
Esimerkki 3: Onko lintuja olemassa?.....	17
Esimerkki 4: Sosiaalisessa mediassa käytävä keskustelu vaaleista.....	18

1. Johdanto

JOHDANTO

Tämä oppimateriaalipaketti tarjoaa toisen asteen opettajille aineistoa, jonka avulla he voivat virittää oppilaidensa kanssa keskustelua väärän tiedon, erityisesti disinformaation, levittämisestä. Ilmiö on yleistynyt viime vuosina. Väärää tietoa on liikkeellä paljon erityisesti terveys- ja ympäristöasioista, demokratiasta sekä yhteiskuntamme perustana olevista kulttuuri- ja oikeusnormeista.

Aiheesta herääviin kysymyksiin ei aina ole helppoa vastata. Tämän materiaalipaketin tarkoituksena ei ole opettaa nuorille, mikä tieto on totta ja mikä väärää, vaan saada heidät pohtimaan, miten tietoa esitetään ja mikä väärin tai harhaanjohtavien tietojen levittäjien motivaatio mahdollisesti on.

Tavoitteena on auttaa oppilaita tunnistamaan strategioita, joita disinformaation levittäjät usein käyttävät kohteensa manipulointiin, sekä antaa heille valmiuksia torjua harhaanjohtamisyrietykset. Aineisto sisältää myös vinkkejä siihen, miten kohdata läheinen, joka on astunut disinformaation ansaan.

Opettajilla on tärkeä rooli disinformaation torjunnassa. Lisää vinkkejä disinformaatiota käsittelevien oppituntien suunnitteluun ja yleisesti digilukutaidon kehittämiseen on Euroopan komission julkaisussa [Ohjeet opettajille ja kasvattajille disinformaation torjumisesta ja digilukutaidon edistämisestä koulutuksen avulla](#).

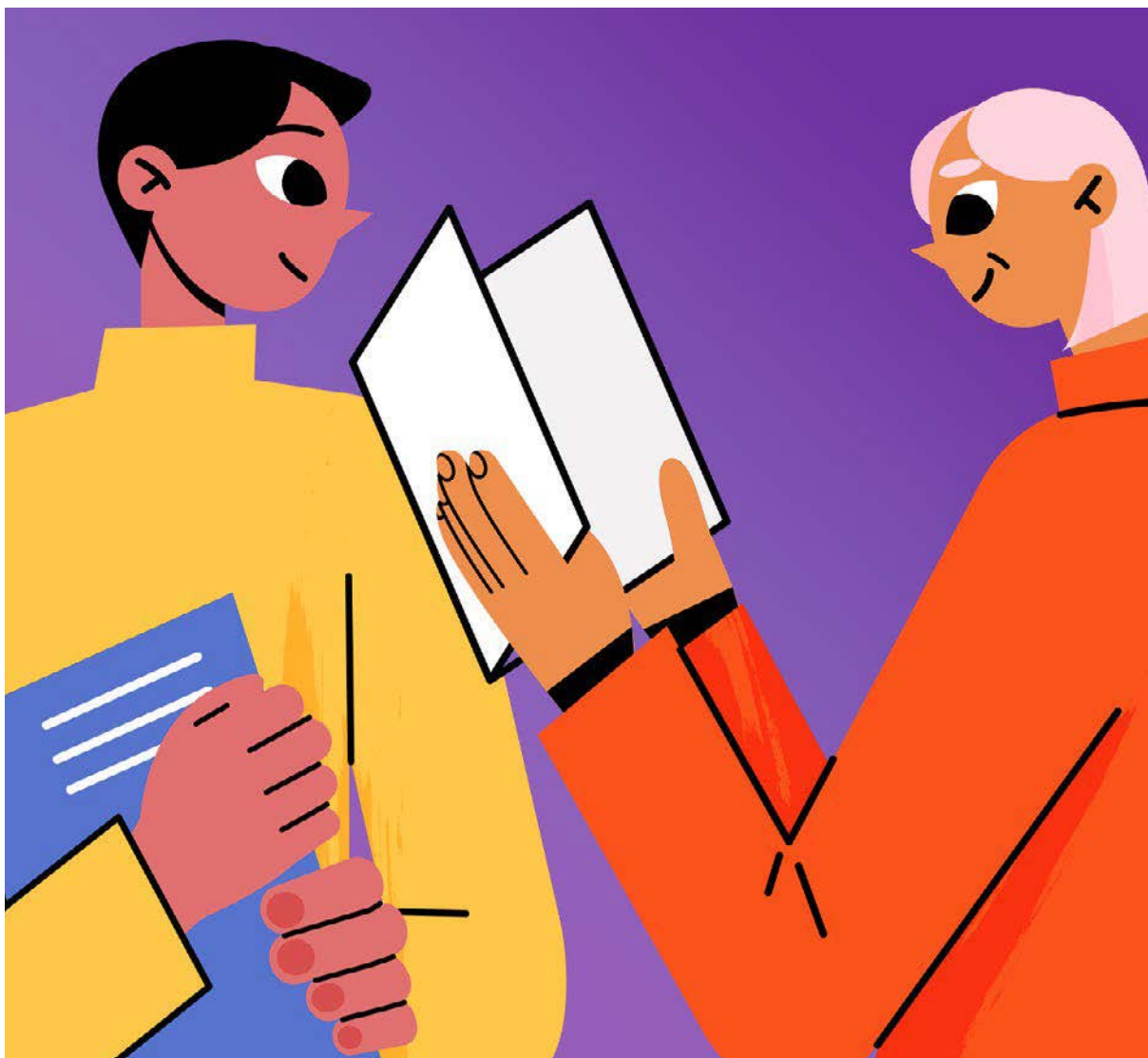
AVAA POWERPOINT-ESITYS

OPPIMATERIAALIPAKETIN SISÄLTÖ

→ Johdanto (PPT)

- Esitykseen upotetut YouTube-videot ovat englannin- tai venäjänkielisiä, mutta videoista on saatavilla käännetty tekstiseloste.
- Dian alapuolella olevissa muistiinpanoissa selostetaan ja kuvaillaan dian sisältöä.

→ Neljä esimerkitapausta ryhmäkeskusteluja varten (tämän oppaan sivut 15–18).

OPPIMATERIAALIPAKETIN TARKOITUS

Tämän oppimateriaalipaketin tarkoituksena on antaa nuorille perustietoa disinformaatioon liittyvistä ilmiöistä sekä auttaa heitä ymmärtämään siihen liittyviä uhkia, etsimään itse lisätietoa ja suojautumaan disinformaation vaikutuksilta. Lisäksi esitellään muutamia esimerkkitapauksia, joihin oppilaat voivat perehtyä. Aineisto on maksuton ja vapaasti kaikkien oppilaitosten käytettävissä. Pääasiallisena kohderyhmänä ovat 15–18-vuotiaat nuoret, mutta aineistoa voi räätälöidä kaikille ikäryhmille sopivaksi.

KÄYTTÖOHJEITA

Aineisto on suunniteltu kattamaan 1–2 tavallista oppituntia toisen asteen opetuksessa.

PowerPoint-esityksessä on useita videolinkkejä. Tärkeimpien asioiden havainnollistamiseen yhden oppitunnin aikana riittää yleensä 1–2 videota. Voit näyttää oppilaille useammankin videon, jos aikaa on enemmän tai jos haluat käsitellä aihetta useamman oppitunnin ajan. Voit itse päättää, mitkä näistä videoista sopivat parhaiten kullekin luokalle ja mitkä niistä todennäköisesti herättävät mielenkiintoisimpia keskusteluja.

MITÄ DISINFORMAATIO TARKOITTAÄ?

Opettajille ja kasvattajille suunnatun Euroopan komission [oppaan](#) määritelmän mukaan disinformaatio on todennettavasti väärää tai harhaanjohtavaa tietoa, jota tuotetaan, esitetään tai levitetään taloudellisen hyödyn saamiseksi tai suuren yleisön johtamiseksi tarkoituksellisesti harhaan. Misinformaatio puolestaan on saman oppaan määritelmän mukaan todennettavasti väärää tietoa, jota levitetään ilman harhaanjohtamistarkoitusta.

Tämän oppimateriaalipaketin tavoitteena on auttaa oppilaita havaitsemaan manipulointitekniikoita ja kehittää heidän valmiuksiaan arvioida tietoa itse. Lisätietoja määritelmistä on edellä mainitussa oppaassa ja [EUvsDisinfo-sivuston Learn-osiossa](#).

SUOSITUKSIA OPETUSKOKONAISUUDEN KOOSTAMISEEN

OSIO/TEHTÄVÄ

VÄHIMMÄISAIKA

AINEISTOEHDOTUS

Tunnista ja selätä disinformaatio-esitys – diat 1–21

35 minuuttia

PowerPoint-esitys, videoiden tekstiselosteet, keskustelu

Ryhmätyö
(enintään 5–6 oppilasta/ryhmä)
– dia 23

15–25 minuuttia

Esimerkkitapaukset (tukena
PowerPoint-esitys)

Ryhmiä esitelmät ja keskustelu

25 minuuttia/ryhmä

Esimerkkitapaukset

2. Huomautuksia esityksestä

HUOMAUTUKSIA ESITYKSESTÄ

Jos käytettävissä on enemmän aikaa, voit täydentää esitystä esimerkiksi muiden tietolähteiden avulla, keskustella esimerkeistä oppilaiden kanssa lähemmin tai varata enemmän aikaa ryhmätyöskentelyyn. Voit myös suunnitella lisää harjoituksia käyttämällä apuna opettajille ja kasvattajille suunnattua Euroopan komission [opasta](#).

Aihetta käsiteltäessä on tärkeää korostaa, että sananvapaus on eurooppalaisen yhteiskunnan keskeinen arvo. Tarkoituksena ei ole opettaa nuorille, mitä he ”saavat” sanoa, vaan saada heidät tiedostamaan kriittisen ajattelun tärkeys. Heidän on erityisen tärkeää oppia, miten he voivat torjua tiedonmanipulointiyrietykset, joilla jotkut ihmiset tai organisaatiot pyrkivät horjuttamaan luottamusta

demokratiaan, tieteeseen ja yhteiskunnallisiin instituutioihin. Disinformaatiota voidaan torjua myös vaalimalla vahvaa, riippumatonta mediaa ja tervettä demokratiaa, jossa erilaisten mielipiteiden ja näkemysten esittäminen on sallittua. Kyse ei siis ole sananvapauden rajoittamisesta, vaan sen lisäämisestä, kun nuoret oppivat tunnistamaan, milloin heitä manipuloidaan.

”Valeutinen”-käsitteen (*fake news*) käyttö ei ole suositeltavaa, koska jotkut tahot saattavat käyttää sitä pyrkiessään leimaamaan riippumattomien tiedotusvälineiden sisältöä valheelliseksi.

Huom. Disinformaatio on arkaluonteinen aihe. Voit käyttää sivulla 12 esitettyjä vaihtoehtoisia esimerkkejä, jos ne soveltuvat paremmin oppilaillesi. Voit myös käyttää muissa lähteissä annettuja esimerkkejä, jotka soveltuvat paremmin oppilaillesi, tai pyytää heitä etsimään muita esimerkkejä ryhmissä.

JOHDANTO diat 1–2

→ Herätellään ajatuksia disinformaatiosta.

DISINFORMAATIO JA SEN UHKAT YHTEISKUNNALLE (diat 3–8)→ **Miksi joku haluaa levittää väärää tietoa?**

Tämä on hyvä tilaisuus aktiiviseen keskusteluun.

Väärää tietoa voidaan levittää muutenkin kuin disinformaatiotarkoituksessa.

→ **Huumoria** voi erehtyä luulemaan todelliseksi uutiseksi, erityisesti jos se on peräisin vieraasta kulttuurista tai verkkoalustalta, joka ei ole entuudestaan tuttu.

→ On myös helppoa haksahda väärään tietoon eli **misinformaatioon**, jos uusi teknologia (esim. 5G/6G-teknologia) tai mahdollinen terveysuhka (esim. koronavirus) herättää epävarmuutta tai pelkoa. Ennen uusien teknologioiden tai lääkkeiden tuontia markkinoille tehdään

monenlaisia vaikutustenarviointeja. Tällaiset tutkimukset vievät kuitenkin aikaa. Ennen niiden valmistumista aiheesta saattaa levitä erilaisia tarinoita, joihin ihmiset uskovat ymmärtämättä, että ne ovat tahattomasti harhaanjohtavia ja mahdollisesti jopa vahingollisia (ks. dia 7).

→ Joissakin tapauksissa väärää tietoa voidaan levittää tarkoituksellisesti ihmisten harhaanjohtamiseksi. Tällöin on kyse **disinformaatiosta**. Valheellisen tiedon levittäjät voivat käyttää monia erilaisia tekniikoita, kuten emotionaalista manipulointia, kun he haluavat herättää voimakkaita tunteita ja hämärtää totuutta. He voivat esimerkiksi värvätä näyttelijän esittämään uhria tietyssä tilanteessa (ks. dia 8).

Tavoitteena on saada oppilaat ymmärtämään, miten helppoa haksahdaminen on – **kukaan ei ole erehtymätön. Jos pidät itseäsi niin fiksunä, ettei sinua voi huijata, saatat todellisuudessa olla tavallista alttiimpi väärälle tiedolle.**

MITEN DISINFORMAATIO TOIMII

(diat 9–14)

- Avoin ja suvaitsevainen yhteiskunta pystyy paljon paremmin torjumaan disinformaatiota ja muuta manipulointia. Disinformaation avulla pyritään luomaan jakolinjoja ihmisten välille sekä liioittelemaan eroja, konflikteja ja erimielisyyksiä.
- Disinformaation levittäjät pyrkivät aiheuttamaan informaatiotulvan, jotta lukija tai kuulija hämmentyy eikä enää tiedä, mihin luottaa. Käytössä on monenlaisia tekniikoita.
- Disinformaatio voi levitä sosiaalisessa mediassa nopeasti esimerkiksi klikkauksia houkuttelevien linkkien, bottien ja tekaistujen tarinoiden avulla.
- Syvävääreännöksillä (*deepfake*) tarkoitetaan tekoälyn avulla luotua, aidolta vaikuttavaa videomateriaalia. (Ks. video) Lue lisää [syvävääreännöksistä](#).
- Myös perinteisiä tiedotusvälineitä käytetään disinformaation levittämiseen. Esimerkkinä tästä on Venäjän valtiollinen mediankanava Russia Today, jonka lähetystoiminta on kielletty EU:ssa.
- Esitykseen sisältyy lyhyt video, jossa näytetään, miten asiayhteydestään irrotettua kuvamateriaalia voidaan käyttää valheellisten tarinoiden luomiseen. (Ks. video)

MITEN REAGOIDA DISINFORMAATIOON (diat 15–20)

- **Harkitse tarkkaan**, miten reagoit disinformaatioon – älä reagoi hätäisesti, vaan tarkista faktat ja mieti väärän tiedon levittämisen motiiveja.
- **Tarkista faktat:** Esitykseen sisältyy kysymyslista, jonka avulla voi analysoida, onko epäilyttävältä vaikuttava tieto kenties disinformaatiota, sekä linkkejä tietolähteisiin, joista voi tarkistaa, ovatko työksesi faktantarkistusta tekevät tahot jo todistaneet tarinan vääräksi.
- **Lue vinkejä siitä, miten voit puhua läheisillesi** disinformaatiosta.

MITÄ EU TEKEE? (dia 21)

- Lue lisää [EU:n toimista, joilla se torjuu disinformaatiota](#).
- Euroopan komissio sosiaalisessa mediassa: [Instagram](#), [Facebook](#) ja [X \(Twitter\)](#).
- Euroopan parlamentti sosiaalisessa mediassa: [Instagram](#), [Facebook](#) ja [X \(Twitter\)](#).
- [EUvsDisinfo.eu](#)-sivusto paljastaa ajankohtaisia disinformaatiokampanjoita ja kertoo asioiden oikean laidan (ks. myös [YouTube](#), [Facebook](#) ja [X \(Twitter\)](#)).

PIENRYHMÄKESKUSTELUT ESIMERKITAPAUKSISTA (dia 23)

Jaa luokka enintään 5–6 oppilaan ryhmiin. Anna kullekin ryhmälle käsiteltäväksi yksi esimerkkitapaus. Pyydä oppilaita lukemaan se ja käymään kysymykset läpi (noin 15 minuuttia), minkä jälkeen kukin ryhmä esittelee oman esimerkkinsä ja koko luokka keskustelee niistä (noin 20–25 minuuttia).

- Euroopassa nopeasti leviävä uusi vaarallinen salaliittoteoria, joka on synnyttänyt ympärilleen kulttimaisen liikkeen
- "Uskomattoman tehokkaan" lääkkeen X epäeettinen ja harhaanjohtava mainonta
- Onko lintuja olemassa? Parodinen salaliittoteoria
- Vaaleihin liittyvät sosiaalisen median julkaisut

Huomaa, että kaikki tapaukset eivät ole esimerkkejä disinformaatiosta, mutta ne kaikki kehittävät oppilaiden kykyä arvioida tiedon oikeellisuutta.

Huom: Seuraavassa tarjotaan valmista aineistoa, mutta voit käyttää myös muita, oppilaillesi paremmin soveltuvia esimerkkitapauksia, tai pyytää oppilaita etsimään muita esimerkkejä ryhmissä. Hyviä esimerkkejä ovat muun muassa salaliittoteoriat (valtionhallinnon levittävät koronavirusta, Yhdysvaltojen Alue 51:n avaruusolennot jne.), terveyteen liittyvä väärä tieto ja valheet vähemmistöryhmistä. Oppilaat voivat myös tutkia esimerkkitapauksia pikaisesti netissä, jotta he näkevät, miten paljon erilaista tietoa on tarjolla. Voit hakea inspiraatiota dioissa 19–20 mainituista lähteistä.

VAIHTOEHTOISIA ESIMERKKEJÄ

- [Syvävääreännösvideo, jossa Ukrainan presidentti Volodymyr Zelenskyi näyttää antautuvan Venäjälle](#)
- [Yhdysvaltalainen verkkosivusto piti totena satiiriartikkelia, jonka mukaan Vatikaanin edustaja on lausunut, että Jeesuksen toinen tuleminen ei toteudu](#)
- [Saksan poliisia syytetään Greta Thunbergin pidätyksen lavastamisesta – linkki 1](#)
- [Saksan poliisia syytetään Greta Thunbergin pidätyksen lavastamisesta – linkki 2](#)
- [Tekaistu kuvakaappaus irlantilaisen sanomalehden artikkelista, jossa käsitellään epätyypillisiä ilmaston lämpenemisen ilmiöitä](#)
- [Valokuvien väitetään todistavan, että Havaijin yllä havaittiin laservaloja, jotka syyttivät maastopaloja](#)

SALALIITTOTEORIAM

- [Maa ei ole muodoltaan pallo, vaan litteä](#)
- [Salaliittoteoriat prinsessa Dianan kuolemasta](#)
- [Elvis elää](#)

3. Esimerkkitapaukset

ESIMERKKI 1: ”Q:N” KASVAVA VAIKUTUSVALTA

Mitä yhteistä on USA:n entisellä presidentillä Barack Obamalla, maan entisellä ulkoministerillä ja presidenttiehdokkaalla Hillary Clintonilla, Ranskan presidentti Emmanuel Macronilla, laulaja Lady Gagalla, Washington DC:ssä toimivalla Comet Ping Pong -pizzerialla, Microsoftin perustajalla Bill Gatesilla ja näyttelijä Tom Hanksilla? QAnon-salaliittoteorian kannattajien mukaan kaikki mainitut kuuluvat satanistien pyörittämään lapsikaupparinkiin, jossa on mukana julkiksia sekä politiikan ja liiketoiminnan eliittiä. Salaliittoteorian mukaan armeijan ylin johto valitsi USA:n entisen presidentin Donald Trumpin paljastamaan tämän rikollisverkoston ja katkaisemaan sen siteet hallintoon ja tiedotusvälineisiin, jotka ovat verkoston hallinnassa (tästä valtaeliitistä käytetään englannin kielellä myös nimitystä ”deep state”). Teorian ytimessä on verkossa toimiva anonyymi hahmo, joka käyttää koodinimeä ”Q”. Hän väittää olevansa USA:n hallinnossa toimiva korkea-arvoinen virkamies, joka kuuluu ylimpään turvallisuusluokkaan, eli hänellä on pääsy turvallisuusluokiteltuihin tietoihin.

QAnon aloitti toimintansa valtaviiran ulkopuolella toimivilla verkkofoorumeilla (esim. 4chan ja 8chan) vuonna 2017. Sitten liike on tullut tunnetuksi myös muilla sosiaalisen median alustoilla. QAnon on levinnyt nopeasti yhden tärkeän piirteen ansiosta: se rohkaisee kannattajia osallistumaan totuuden paljastamiseen. Q julkaisee keskustelupalstoilla säännöllisesti vihjeitä (”Q drops”) ja kehottaa kannattajia tutkimaan asiaa itse ja selvittämään mysteerin ja totuudet, joihin erilaiset teorit perustuvat. QAnon on vuoden 2019 lopulta alkaen löytänyt tiensä eri verkkosivustoille ja sosiaaliseen mediaan myös Euroopassa. Se on sulautunut paikallisiin liikkeisiin ja mukautunut paikalliseen mielipideilmastoon ja kontekstiin lähinnä Saksassa, Ranskassa, Italiassa ja Britanniassa. [Joissakin](#)

[tapauksissa](#) myös vanhat ryhmät, kuten jotkin saksalaiset äärioikeistoliikkeet, ovat omaksuneet QAnon-liikkeen teorioita. Q:n teorioiden ytimessä olevan vaikutusvaltaisen valtaeliitin väitetään ulottuvan kaikkialle: QAnonin paikalliset kannattajat kuvailevat esimerkiksi Emmanuel Macronin kaltaisia poliitikkoja ja eliitin edustajia valtaa pitävän ”deep state” pelinappuloiksi, ja he ovat syyttäneet Saksan hallintoa salaisen pedofiiliverkoston pyörittämisestä.

Koronaviruspandemia pahensi ymmärrettävästi asioita entisestään, kun ihmiset pysyivät kotona ja viettivät siksi huomattavasti enemmän aikaa netissä. Samalla monet olivat tyytymättömiä viranomaisten määräämiin rajoituksiin ja toimiin, joilla tautia pyrittiin torjumaan (maskit, lähikontaktien välttäminen, sulkutoimet ja matkustusrajoitukset).

QAnonilla oli useita koronavirukseen liittyviä teorioita, joiden mukaan virus on esimerkiksi valtaeliitin biologinen ase ja Bill Gates on suunnitellut koko pandemian pakottaakseen jokaisen ottamaan rokotteen ja hallitakseen näin maailmaa.

Voit myös näyttää [videon QAnonista](#).

KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN POHJAKSI

1. Tunnistatko USA:ssa ja Euroopassa leviävien QAnon-teorioiden taustalta yhteisen teeman?
2. Miksi QAnon-liike vetoaa kannattajiinsa? Miten se eroaa muista salaliittoteorioista?
3. Tunnistatko historiasta muita hetkiä tai merkittäviä tapahtumia, jotka ovat saaneet aikaan samanlaisen pitkin maailmaa leviävän salaliittoteorioiden ja disinformaation aallon? Mitä yhteistä kaikilla tällaisilla tapahtumilla on ollut?
4. Muistele aiempaa keskustelua disinformaation levittäjien tavoitteista. Miten ulkovallat voivat hyödyntää QAnon-teorioita, kun ne pyrkivät vahingoittamaan Eurooppaa ja saamaan sen näyttämään heikolta?

ESIMERKKI 2: OLE TARKKANA! TERVEYSUUTISTEN OTSIKOT VOIVAT OLLA HARHAANJOHTAVIA

Robert H. Shmerling, MD, Senior Faculty Editor, Harvard Health Publishing; Harvard Health Publishingin toimitusneuvoston jäsen. Marraskuu 2021.

Oletko koskaan törmännyt vetävään lehtiotsikkoon, jonka takana oleva artikkeli onkin aiheuttanut pettymyksen? Onko dramaattinen otsikko kenties paljastunut mielestäsi jopa täysin harhaanjohtavaksi? Jooa joo, näin on käynyt usein minullekin.

Otsikoilla on suuri merkitys sen kannalta, päätämmekö lukea jutun vai jatkaa selailua.

Terveysaiheiset lehtiotsikot voivat olla hämmentäviä ja harhaanjohtavia, kun artikkelin aiheena on vaikkapa [lääketutkimus](#). Varo lankeamasta niiden ansoihin.

Tutkimustulosten paisuttelu

- **Tehtiinkö tutkimus ihmisillä?** Jos tutkimuksessa todetaan, että uusi lääke tehoaa johonkin vakavaan sairauteen ja sitä on turvallista käyttää, kyseessä on suuri uutinen. Mutta entä jos kokeet tehtiinkin hiirillä? Jos tämä tärkeä tieto jätetään pois otsikosta, siinä liioitellaan tutkimuksen merkitystä.
- **Ylisanat otsikoissa:** Lääketutkimuksia käsittelevien lehtijuttujen otsikoissa käytetään usein dramaattisia ilmaisuja, kuten ”mullistava” tai ”uraauurtava”. Todelliset läpimurrot ovat tieteessä kuitenkin melko harvinaisia. Tällaista tieteenteko on: tietämys jostakin asiasta karttuu yleensä hitaasti, ja jokainen uusi löydös lisää hieman uutta tietoa aiemmalle pohjalle.
- **Liian pitkälle menevät päätelmät:** Otsikoiden laatijat vetävät usein mutkia liian suoraksi pyrkiessään esittämään tutkimustuloksia tiivistetysti. Jos tutkijat vaikkapa havaitsevat, että tiettyntyyppiset solut lisääntyvät veressä silloin, kun jokin sairaus pahenee, he voivat spekuloida, että sairauden etenemistä voitaisiin kenties hillitä hoidoilla, joilla vähennetään tällaisia soluja.

”Uusi hoitokeino vakavaan sairauteen löydetty!”, saatetaan otsikossa julistaa. Näin voikin jonakin päivänä tapahtua, mutta otsikossa liioitellaan, sillä kyseisessä tutkimuksessa ei edes arvioitu hoitokeinoja.

→ Tärkeimmät tulokset ohitetaan:

Tutkimuksessa ei välttämättä tutkita, miten jokin hoito vaikuttaa sydänsairauteen, vaan arvioidaan, miten se vaikuttaa sairauden riskitekijään. Hyvä esimerkki tästä on kolesterolia. On hienoa, jos jokin lääke alentaa kolesterolia, mutta vielä hienompaa on se, jos sillä voidaan vähentää sydän- ja verisuonitautien määrää ja niistä johtuvia kuolemia. Otsikoissa ei kuitenkaan usein tehdä eroa korvikemuuttujien (kuten sairauden riskitekijän) ja tärkeimmän tuloksen (kuten kuolemantapausten määrän) välillä.

KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN POHJAKSI

1. Millaisia kielteisiä vaikutuksia voi olla sillä, että tieteellistä tutkimusta (erityisesti lääketieteellistä tutkimusta) koskevien artikkelien otsikot ovat liioiteltuja tai epätarkkoja?
2. Keksitkö (tai löydätkö) esimerkkejä artikkeleista, joissa liioitellaan tieteellisiä tutkimustuloksia?
3. Mitä arvelet: Lukisivatko tai katsoisivatko ihmiset edelleen lääketieteellistä tutkimusta käsitteleviä uutisia, jos niiden tulokset esitettäisiin oikein?
4. Miten voimme varmistua siitä, ettei meitä huijata ylidramaattisella tutkimustulosten uutisoinnilla?

ESIMERKKI 3: ONKO LINTUJA OLEMASSA?

Koska viimeksi näit linnun? Havaitsitko siinä mitään outoa? Vuonna 2017 alkoi Yhdysvalloissa näkyä mielenosoituksissa kylttejä, joissa luki ”Birds Aren’t Real” – lintuja ei ole olemassa. Sosiaalisessa mediassa levisi teoria siitä, että linnuilta näyttävät olennot ovat todellisuudessa drooneja. Teorian mukaan Yhdysvaltain liittohallitus tuhosi kaikki maan linnut vuosina 1959–1971 ja korvasi ne oikeiden lintujen näköisillä drooneilla, joita se käyttää kansalaisten vakoiluun. Väitteiden mukaan samoin on tapahtunut myös muissa maissa. Mitään EU-maata ei kylläkään erikseen mainita.

Lintukieltäjien väitteissä on epä johdonmukaisuuksia niin kuin muissakin salaliittoteorioissa. Tässä on muutamia sen uskomuksia:

→ Autojen päälle putoaa linnunkakkaa niin usein, että se ei voi olla sattumaa. Tosiasiassa kakalta näyttävä aine on jonkinlainen nestemäinen seurantalaite.

- Ihmisravinnoksi tarjottavat linnunmunat ja linnunliha on väitteiden mukaan tuotettu 100-prosenttisesti synteettisesti. Tämän tuotannon takana on Yhdysvaltojen hallitus, joka pyrkii näin torjumaan ihmisten epäilyjä.
- Yhdysvaltojen hallitus murhasi entisen presidentin John F. Kennedyn, koska hän ei olisi sallinut lintujen hävittämistä.

Liikkeen perustaja Peter McIndoe väitti pitkään uskovansa sanomaansa oikeasti, mutta viime vuosina hän on myöntänyt, että kyseessä on salaliittoteorioiden parodia, joka sai alkunsa, kun salaliittoteoriat alkoivat lisääntyä Donald Trumpin presidenttikaudella.

[Lue lisää Birds Aren’t Real -teoriasta.](#) Samantyyppisiä satiirisia salaliittoteorioita on muitakin. Tutustu esimerkiksi [Bielefeld-salaliittoteoriaan.](#)

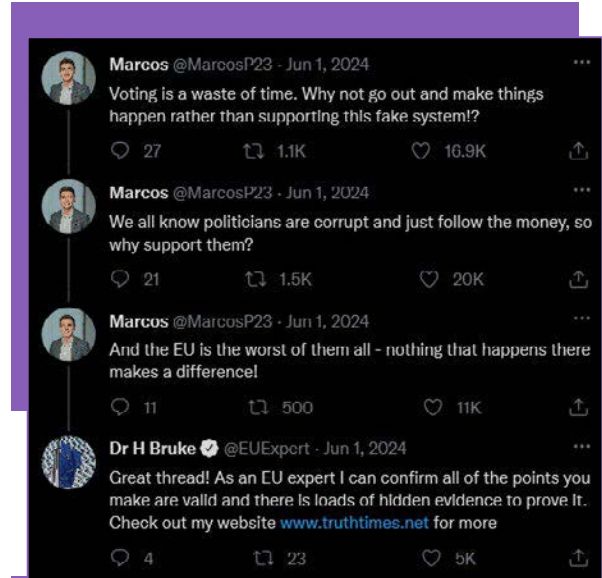
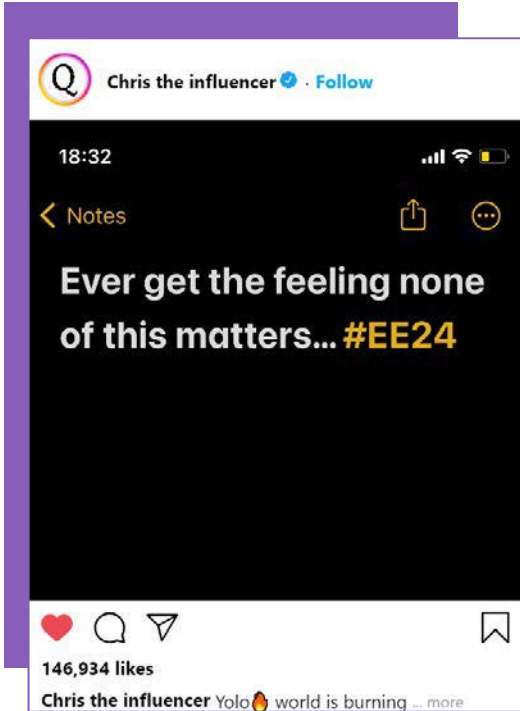

KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN POHJAKSI

1. Mitä luulet – uskookohan kukaan oikeasti tähän teoriaan?
2. Mitä yhteistä tällä teorialla on tuntemiesi ”aitojen” salaliittoteorioiden kanssa?
3. Mitä arvelet: Miksi ihmiset alkavat uskoa salaliittoteorioihin?
4. Voidaanko satiirisilla salaliittoteorioilla torjua ”aitoja” salaliittoteorioita?

ESIMERKKI 4: SOSIAALISESSA MEDIASSA KÄYTÄVÄ KESKUSTELU VAALEISTA

Tutustu seuraaviin sosiaalisen median julkaisuihin. Ne eivät ole aitoja, mutta niiden mallina ovat julkaisut, jollaisia sosiaalisessa mediassa usein näkyy ennen vaaleja. On tärkeää muistaa, että missä tahansa vaaleissa saattaa esiintyä pieniä sääntöjenvastaisuuksia tai tapahtua inhimillisiä virheitä ja että kaikissa EU-maissa on olemassa vakiintuneet menettelyt, joiden avulla tällaiset rikkomukset ja virheet voidaan havaita ja korjata. Vaaleihin kohdistuu kuitenkin usein koordinoituja disinformaatiokampanjoita, joissa esimerkiksi syytetään hallintoa vaalipetoksista tai muista sääntöjenvastaisuuksista.

Kuvat on tuotettu Tweetgen.com- ja Zeoob.com-sovellusten avulla.

?! KYSYMYKSIÄ KESKUSTELUN POHJAKSI

1. Oletko samaa mieltä näissä julkaisuissa esitetyistä väitteistä? Miksi olet tai miksi et ole?
2. Mitä arvelet: Miksi ihmiset esittävät tällaisia väitteitä sosiaalisessa mediassa?
3. Mitä vaikutuksia tällaisilla julkaisuilla voisi mielestäsi olla vaalien kannalta?
4. Jos ystäväsi julkaisisi tällaisia väittämiä somessa, miten vastaisit?

